

Șerban Leoca, Purtători de adevăr

Napoca Star, Cluj-Napoca;
Galaxia Gutemberg, Tg. Lăpuș, 2005

Sunt rare aparițiile editoriale din peisajul filosofic românesc actual care pot fi catalogate ca inedite sub raportul stilului și modalității de abordare a problematicei asumate sau chiar prin problematica asumată. Printre acestea poate fi inclusă și cartea lui Șerban Leoca intitulată *Purtători de adevăr*, apărută în vara anului 2005 prin efortul conjugat al Editurii Napoca Star, Cluj-Napoca cu cel al Galaxiei Gutemberg din Târgu Lăpuș. Ea este prima lucrare din literatura filosofică românească dedicată exclusiv monografierii purtătorilor de adevăr, înscriindu-se astfel printre încercările de racordare ale acestei literaturi la un limbaj și o problematică aflate sistematic în centrul dezbaterilor filosofiei analitice contemporane.

Tema purtătorilor de adevăr se dorește a fi cercetată “ cel puțin ca intenție “ din perspectiva conexiunii teoriilor de adevăr cu problematica purtătorilor de adevăr. Pentru a-și realiza obiectivul, autorul analizează câteva instanțieri ale purtătorilor de adevăr în istoria

filosofiei, pe care le consideră relevante, dar fără a-și mai justifica în mod detaliat opțiunile pentru un gânditor sau altul. De aceea, uneori demersul apare abrupt în teoretizările pe care le face, iar metodologic se bazează pe *flash-uri* și „tăieturi” conceptuale de circumscriere a problematicei investigate. Astfel, cercetarea întreprinsă nu mai poate fi apreciată ca una propriu-zis istorică, cum ar lăsa să se înțeleagă periplul printre autorii investigați, deși are loc printr-un survol conceptual al istoriei problematicei adevărului și purtătorilor de adevăr.

În sistematizările pe care le face, cartea se ghidează în principal după două lucrări cu autoritate (una privind istoria logicii “ Kneale, M. & Kneale, W., *The Development of Logic*, alta referitoare la teoriile de adevăr, în special cele elaborate din perspectiva filosofiei analitice “ Kirkham, R. L., *Theories of Truth: A Critical Introduction*), dar și de opțiuni personale justificate prin importanța filosofică a gânditorilor analizați (Kant, Hegel, Heidegger, Habermas, Brandon) sau nu întotdeauna bine explicitate (de pildă, pentru teoria mistică ortodoxă sau pentru autori precum Franz Rosenzweig). Dacă e să caracterizăm pe scurt demersul autorului acestei cărți, el se dorește unul situat la intersecția „excursului istoric” cu „excursul sistematic”, dar având o tentă numai ușor monografică din moment ce se axează doar pe câteva dintre tematizările privind adevărul și purtătorii de adevăr.

Organizându-și cartea în acest fel, Șerban Leoca reușește o trecere pertinentă în revistă a pozițiilor autorilor selectați, reproducând corect punctul de vedere al fiecăruia. În plus, ajunge la o investigație reușită și la zi a cel puțin câtorva dintre spinoasele probleme pe care le conexează direct sau indirect cu problematica purtătorilor de adevăr (adevărul, semnificația, conceptul, gândurile, satisfiabilitatea, holismul, superveniența, desemnarea, consensul,

Key words:

analytic philosophy,
truth carriers, Frege,
Quine, Kneale, Brandom

inferențialitatea). Excelează din acest punct de vedere îndeosebi în capitolele și subcapitolele dedicate lui Frege, Quine, Kneale, White, Habermas și Brandom, axându-se de obicei doar pe câte o lucrare a autorului studiat, considerată relevantă și fiind de regulă chiar relevantă pentru poziția autorului respectiv.

Întâmpină însă dificultăți nu atât în raportarea soluțiilor date de autorii cercetați în problema purtătorilor de adevăr la concepțiile lor despre adevăr, ci în raportarea acestor concepții la teoriile despre adevăr conturate în literatura de specialitate. E însă neapărată nevoie de această din urmă raportare? Răspunsul ce vine numaidecât dinspre literatura dedicată problemei e categoric: da!

Modul cum a fost tematizată problematica purtătorilor de adevăr presupune efortul de a distinge și caracteriza principalele teorii asupra adevărului conturate în lucrările de specialitate (teoria corespondenței, teoria coerenței, teoria pragmatistă) sau variantele acestora (teoria semantică, teoria redundanței, teoria pragmatică), pentru a nu mai vorbi de noile resistemizări teoretice în care problematica purtătorilor de adevăr este direct vizată (teoria identității, teoria revizuirii, teoria postmodernă sau teoriile propriu-zis deflaționiste, cum ar fi teoria redundanței, teoria performativă și așa-numita teorie „prosentențială”). Atât abordările analitice tradiționale, cât și noile resistemizări teoretice consideră purtătorii de adevăr ca fiind acele entități despre care putem spune că sunt adevărate sau false, deci că au valoare de adevăr.

Lucrarea lui Șerban Leoca nici nu face total abstracție de aceste distincții, dar nici nu le acordă o atenție specială, considerându-le ca fiind subînțelese, neproblematică teoretic și operațională metodologic. Se mulțumește doar cu constatarea că placa turnantă spre noile abordări a oferit-o Frege prin studiul dedicat gândurilor, după care purcede la prezentarea

conținutului acestui studiu, fără să sesizeze că % pornind de la Frege % adevărul va fi atribuit purtătorilor fie ca obiect (cazul paradigmatic al „adevărului la purtător”, în care accentul cade pe valorile de adevăr), fie ca proprietate (cazul propriu-zis al „purtătorilor de adevăr”, în care accentul cade pe candidații la adevăr sau fals). Procedând astfel, opțiunea modest asumată încă de la început (de a prezenta conexiunea dintre teoriile adevărului și problematica purtătorilor de adevăr) lasă locul ambiției de a umbla fie în caleașca „purtătorilor de adevăr”, fie cu „adevărul la purtător” prin „istoria” și „sistematica” filosofiei.

Practic, efectul nedorit al schimbării modului de investigare se manifestă nu atât în conturarea stadiului actual al cercetărilor din domeniul purtătorilor de adevăr, cât în delimitarea principalelor tendințe de evoluție din cadrul acestuia din urmă. Exemplificând, autorul neglijează cu bună știință contribuțiile substanțiale avute în tematizarea purtătorilor de adevăr de autori „deflaționiști” precum Russell, Ramsey, Ayer, Carnap, Austin, Strawson, Williams, Rorty, Cohen, Horwich, Grover sau Gupta, cu toate că unii dintre ei își încep considerațiile despre adevăr exact cu problematica purtătorilor de adevăr (fie că doresc să o clarifice și să o dezvolte, fie că doresc să se distanțeze de ea, în extremis considerând-o superflua).

Șerban Leoca își motivează această atitudine într-o singură frază, printr-un argument preluat necritic de la Kirkham: autori precum Ramsey, Strawson și Williams nu sunt lași în seamă deoarece ei „contestă sensul sau existența purtătorilor de adevăr [...] ca o consecință a contestării rostului termenului «adevărat» și a pretenției vacuității a ceea ce acest termen desemnează”. Ori, această preluare necritică ar fi putut fi evitată dacă ar fi fost consultate unele lucrări antologice de referință pe problema adevărului (precum cea editată de Paul Horwich, *Theories of Truth* sau cea editată de către

Simon Blackburn & Keith Simmons, *Truth*), lipsind însă “ca și altele” în mod surprinzător și impardonabil din bibliografia cărții.

Ca o paranteză aici: neconsultarea directă a câtorva dintre lucrările invocate are loc și pentru unii autori clasici (de pildă, neanunțată în cazul lui Platon, netrecut probabil din această cauză la bibliografie, sau anunțată în cazul stoicilor), fiind preferate preluările după lucrarea soților Kneale, mai sus amintită (astfel, din concepția lui Platon este neglijat rolul jucat de existență în raport cu adevărul și opinia, foarte important pentru evoluția ulterioară a problematicei purtătorilor de adevăr spre tematica presupuzițiilor).

Un alt efect al schimbării tacite, din mers, a opțiunii inițiale, adoptate programatic, îl constituie neglijarea unora dintre diferitele teoretizări date purtătorilor de adevăr în literatura de specialitate. Aceste teoretizări sunt strâns legate de teoria despre adevăr asumată de fiecare gânditor, cele mai multe aparținând adeptilor teoriei adevărului-corespondență. Ele vizează mai cu seamă natura și clasificarea entităților purtătoare de adevăr: propoziții, fraze (expresii propoziționale tip și ocurente), enunțuri, aserțiuni, acte de limbaj, rostiri, exprimări scrise sau gestuale, teorii, doctrine, fapte, indivizi, credințe, opinii etc.

Principală problematizare privind natura amintitelor entități candidate la adevăr a mers în literatura de specialitate pe direcția conectării naturii lor abstracte (de exemplu, propozițiile “ca și conținut propozițional) sau materiale (tot doar ca exemplu, frazele “ca și expresii propoziționale) cu diferitele instanțieri ale adevărului (adevărul logic, adevărul factual). Clasificarea purtătorilor de adevăr a urmat calea diferitelor modalități în care ei dobândesc și își transmit valoarea de adevăr (primar, secundar, terțiar), fiind însoțită de analize aplicate la fiecare dintre ei.

O altă problematizare a purtătorilor de adevăr, în strânsă legătură cu cea precedentă, urmărește să contureze principalele atitudini față de aceștia (o atitudine pro, o atitudine tolerantă și una contra), care se regăsesc însă indistinct distribuite în raport cu aria manifestării lor (lume, limbaj, cunoaștere, acțiune). În fine, dar nu în ultimul rând, problematizarea purtătorilor de adevăr a suscitât numeroase discuții și cu privire la terminologia utilizată pentru a-i desemna, putându-se chiar susține că de la aceste discuții s-a ajuns la primele tematizări în domeniu.

Am trecut în revistă aceste tematizări nu cu gândul de a-i reproșa lui Șerban Leoca faptul că nu a zăbovit asupra lor, ci cu acela de a evidenția că le-a utilizat tacit pe parcursul întregii lucrări sau explicit atunci când analizele o cereau (de pildă, privitor la concepția Frege, Cartwright, Kneale sau Habermas). Dacă le-ar fi reluat, ar fi mers pe un drum bătătorit și bine reprezentat în literatura de specialitate, așa însă demersul său rămâne unul inedit, cu evidentă tentă de originalitate. Totuși, din utilizarea lor pripită câte o dată (cazul lui Cartwright), apar unele neajunsuri legate în special de fluctuațiile terminologice.

Exemplificând din nou fugitiv: termeni precum „aserțiune” (*assertion*) sau „enunț” (*statement*) sunt utilizați indistinct, cu înțelesul de „afirmație” sau „afirmare”, când de obicei în logică prin „aserțiune” se înțelege atât „afirmație” („afirmare”), cât și „negație” („negare”), iar prin „enunț” (*statement*) îndeosebi „exprimare” (rostită, scrisă, gestuală) sau câte o dată chiar „actul de limbaj” al enunțării (asertiv, interogativ, imperativ etc.). Faptul că se face confuzie între acești termeni anulează mare parte din efortul și efectul prezentării originale a concepției lui Cartwright.

O situație similară apare și în cazul lui Habermas, dar mai redusă ca proporție, chiar dacă alți termeni sunt

utilizați corect: „propoziție” (*proposition*) pentru conținutul propozițional, „expresie propozițională” (*sentence*) pentru frază sau expresie (ocurentă sau tip), „rostire” (*utterance*) pentru exprimare ș.c.l. Ca o circumstanță atenuantă pentru neajunsul semnalat stă faptul că fluctuațiile terminologice amintite mai sus apar în majoritatea lucrărilor de specialitate privind purtătorii de adevăr, ținând parțial de lexicul limbilor naturale utilizate (engleză, germană, etc.), parțial de întrebuițările primite la fiecare autor.

Odată sesizate, „încurcăturile” terminologice de acest fel nu afectează decisiv calitatea și claritatea exprimării, Șerban Leoca dovedind un îndelung exercițiu în frecventarea filosofiei analitice și o bună cunoaștere a acestei filosofii. Tot aici, de precizat mai e faptul că, pentru a-și atinge obiectivul propus, autorul folosește bibliografie de specialitate adusă la zi, cu excepțiile deja semnalate, fructificând lucrările fundamentale din domeniu, dar și unele oportunități de informare oferite de Internet.

Prin această lucrare, filosofia academică românească se îmbogățește nu numai cu terminologia și problematica purtătorilor de adevăr sau cu perspective teoretice puțin frecventate la noi (Rosenzweig, White, Cartwright, dar mai ales Brandom), cât mai ales printr-un spirit inedit de apropiere de/ și pătrundere în/ filosofie.

Laura Herța Gongola

Sergiu Mișcoiu Le Front National et ses répercussions sur l'échiquier politique français 1972-2002

Cluj-Napoca, EFES, 2005, 123 p.

Out of the numerous academic works concerning extremist parties, Sergiu Mișcoiu's *National Front...* strikes us from the very introduction by the self-assumed effort to accomplish a 'well-rounded' analysis of the issue rather than to refer to some particular details of it. Does the author succeed in this challenging mission? In order to answer this question, one must acknowledge the defining nature that the author attributes to the Front National – that of a political phenomenon. In Mișcoiu's understanding, the Front National is a political phenomenon by three basic characteristics – the mechanisms of its explosive growing, its duality (as “a synthesis of both various traditions and the contemporary anti-system currents”, p. 4), and the unpredictability of the consequences that it generates.

Laura Herta Gongola
Assistant Lecturer, Faculty
of European Studies,
Babes-Bolyai University,
Cluj, Romania